ODOBESCU DUPĂ DOCUMENTE INEDITE*)

DE

GABRIELA DRĂGOI

O ediție Al. Odobescu apărea îngrijită de autor în 1887, dar, mărturisită chiar de acesta, se dovedea imposibilă depistarea tuturor colaborărilor, risipite prin ziarele vremii. Mai tîrziu, după moartea lui, grija soției pentru o cunoaștere mai deplină a scriitorului și a omului Al. Odobescu, prin publicarea corespondenței și a unor manuscrise inedite, deschidea imaginea unui vast cîmp de cercetări fructuoase. Au apărut de-a lungul anilor, prin reviste sau în ediții postume, scrisori și texte necunoscute, fără a acoperi însă decît o mică parte din ceea ce reprezintă bogata arhivă Odobescu așa cum se află ea astăzi în posesia Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România.

Volumul recent *Pagini regăsite*, îngrijit de Geo Șerban este rodul unei munci îndelungate, migăloase și pline de greutăți, ce a avut în vedere nu numai textul propriu-zis, ci și o întreagă rețea de referințe, culese cu meticulozitate din arhive, ziare, volume diverse. S-au realizat astfel un studiu, așa cum puțini l-au efectuat, al genealogiei familiei Odobescu și o analiză documentată a epocii și a personalității celor cu care tînărul Odobescu a venit în contact. Menționînd alte două elemente de valoare ale cercetării întreprinse de Geo Șerban, anume : studiul introductiv, bazat pe cea mai densă informație asupra perioadei de la Paris a lui Al. Odobescu și un tabel cronologic al vieții și activității scriitorului, aparent lipsit de pretenții, dar în care se constată capacitatea de a sintetiza sensul unei evoluții, consemnînd elemente noi care explică multe suprafețe lăcunare pînă acum, vom releva doar importanța istorico-literară a corespondenței, citînd și cele cîteva scrieri inedite incluse în acest volum.

Perioada studiilor lui Al. Odobescu la Paris (între 1850 și 1854, apoi un scurt timp în 1855) era punctată pînă la moartea scriitorului de foarte puține date : articolul *Muncitorul român*, publicat în primul număr, din mai 1851, al revistei „Junimea română", fragmentul istoric *Fecioara din Orléans* în „Calendar popular pentru anul 1852" al lui C. A. Rosetti și Winterhalder, poezia *Odă României*, și studiul *Satira latină*, publicate în „România literară" din 1855, iar alături de toate acestea, pe lîngă unele mărturii ale contemporanilor, declarația deschisă de aderiune a tînărului Odobescu la mișcarea de la 1848, înserată cu ani mai tîrziu, cu același neștirbit entuziasm în articolul *Junimea română din Paris pe la 1852* („Epoca", II, 1887, nr. 514).

---

* Al. Odobescu, *Pagini regăsite*, Ediție îngrijită de Geo Șerban, București, 1965.

Postum au mai ieşit la iveală conferinţa *Viitorul artelor în România* („Convorbiri literare", an. XLII, 1908, nr. 5, p. 497—514), *Călătorie din Paris la Londra* („Convorbiri literare", an. XLIX, 1915, nr. 11—12, p. 1141—1144 şi an. LXVII, 1934, nr. 7—9, p. 621—635), proiectul dramatic *Urbain Grandier* („Convorbiri literare", an. LXIII, 1930, oct. p. 1046—1050), traduceri din Horaţiu, publicate de V. Pîrvan („Convorbiri literare", an. XXVI, 1902, nr. 9, p. 824—827) sau semnalate de G. Litzica („Convorbiri literare", an. XXXI, 1907, p. 1124) şi Popa-Lisseanu („Orpheus", I, 1924—1925, p. 8—13), traduceri din Homer, publicate de E. C. G.[rigoraş] („Convorbiri literare", an. LXIII, 1930, febr., p. 6—22; martie, p. 318—322), sau din Virgiliu, publicate de acelaşi cercetător („Convorbiri literare", an. LXIII, 1930, aprilie, p. 416—427).

În 1957, în „Limbă şi literatură", D. Păcurariu înregistrează alte cîteva inedite din vremea studenţiei la Paris: o schiţare a ideilor fundamentale şi o primă strofă dintr-o *Odă, Junimii Române*, o traducere din Béranger, *Nebunii*, nişte poezii erotice şi cîteva încercări de traducere în limba franceză a baladelor din colecţia lui Vasile Alecsandri.

Nu e greu de observat efervescenţa cu care tînărul Odobescu investiga şi lucra asupra unor subiecte diferite, cu pasiunea şi aviditatea proprii vîrstei, dar cu o seriozitate ce depăşea cu mult nivelul obişnuit al tinerilor de seama sa. Fragmente disparate, proiecte îndrăznete părăsite pentru altele, redactări definitive stau mărturie a rodniciei anilor de la Paris, care conturează profilul viitorului savant şi literat, anii în care principalele orientări şi stimulări i-au venit din ambianţa „Junimii române", cercul de tineri revoluţionari români.

Întregind imaginea acestei munci devotate unui ideal de progres, volumul de *Pagini regăsite* publică alte două lucrări, articolul *Idei asupra progresului societăţii*, pregătit pentru revistă „Junimea română" şi articolul *Bazele unei literaturi naţionale*, precum şi impresii din Galeria de pictură din Dresda, în urma unei vizite făcute în drumul spre ţară.

Din toate aceste preocupări reiese clar spaţiul culturii lui Odobescu, format printr-un studiu asiduu, cum subliniază şi Geo Şerban, contestînd o veche opinie care acorda tradiţiei culturale a familiei mult mai mult decît s-a dovedit a fi real. Iar numărul şi calitatea cărţilor cumpărate la Paris, înregistrate de Al. Odobescu într-un catalog din 1858 (catalog publicat de curînd în ediţia de *Opere*, vol. I, 1966) sînt revelatorii.

Ceea ce reprezintă însă un domeniu de noutate integrală pentru perioada de la Paris şi apoi pentru cea imediat următoare, în ţară, este corespondenţa lui Al. Odobescu. Din această corespondenţă, un teren întins, cuprinzînd peste 2 000 de scrisori, s-a publicat parţial şi sporadic în diferite reviste. Mai masiv, ea a fost publicată în ediţia Al. Odobescu, *Opere literare*, 1938, îngrijită de Scarlat Struţeanu, dar era legată de o perioadă mai tîrzie (1870—1895). Elemente din această corespondenţă cunoscută au fost integrate în portretul făcut scriitorului de George Călinescu (*Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, 1941, p. 303—309 şi *Al. Odobescu* în „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor", an. VII, 1958, nr. 3—4, p. 334—365). În 1958, George Călinescu, recompunînd un portret inegalabil al lui Al. Odobescu, bazat mai ales pe aceste elemente, regreta totuşi pierderea unui număr mare de scrisori: „Corespondenţa sa... trebuie să fi fost enormă, dat fiind obiceiul de a scrie aproape zilnic. Au rămas însă numai relativ puţine scrisori" [1] (p. 335—336). Şi iată că ne sînt redate „pagini regăsite", multe din aceste scrisori.

În afara scrisorii din 1847, de la Balta Albă, adresată de Al. Odobescu mamei (în N. Iorga, *Oameni cari au fost*, Bucureşti, 1934, p. 53—58) şi un schimb de epistole George Creţianu, Nicolae Ionescu — Al. Odobescu („Convorbiri literare", an. LVII, 1925, mai, p. 332—344), tot ce s-a publicat pînă acum din corespondenţa lui Al. Odobescu era dintr-o perioadă ulterioară celei de tinereţe.

[1] G. Călinescu proiectase şi lucrase chiar la o ediţie ştiinţifică a corespondenţei lui Al. Odobescu, lucrare din păcate neterminată (V. Elena Piru în „Revista de istorie şi teorie literară", nr. 3—4, 1965, p. 747—753).

Consultînd întregul fond de corespondenţă achiziţionat de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Geo Şerban prezintă în acest prim volum doar 107 scrisori, primite sau adresate în perioada 1847—1857, pînă la moartea lui Ioan Odobescu, tatăl lui Alexandru Odobescu, deci dintr-o perioadă foarte puţin cunoscută. Importanţa lor se relevă cu atît mai mult cu cît pînă de curînd lipseau date mai concrete asupra ambianţei familiei Odobescu, asupra relaţiilor mai apropiate sau mai îndepărtate ale membrilor acestei familii, din ele fiind posibilă reconstituirea directă sau indirectă a portretelor sau măcar a unor aspecte ale personalităţii lui Ioan Odobescu, Al. Odobescu şi a Catincăi Odobescu. Cu elemente indispensabile unei viitoare monografii Al. Odobescu, toate aceste scrisori converg şi accentuează valoarea liniilor portretului trasat cu măiestrie de G. Călinescu într-o primă şi concentrată monografie *Al. Odobescu*, aşa cum a realizat-o în studiul citat din 1958. Vom încerca doar cîteva însemnări în marginea acestei corespondenţe inedite, urmărind firul ei cronologic, subliniind unele aspecte ce privesc perioada studiilor la Paris, indirect, prin corespondenţa lui Ioan Odobescu şi apoi prin cea a lui Al. Odobescu însuşi, primii ani în ţară, după întoarcerea de la studii.

Catinca Odobescu vine la Paris în iunie 1850 împreună cu Alexandru şi Marie, copiii mai mari. Tatăl, rămas în ţară, scrie cu regularitate, trăind printr-un intens schimb de scrisori, fiecare eveniment din viaţa celor plecaţi. La rîndul său dă relaţii amănunţite fiului asupra evenimentelor familiale, apoi, din ce în ce mai desprins de ceea ce constituie convenienţa unei corespondenţe, îl informează despre mersul treburilor la moşiile de la Dragomireşti şi Călăreţi, aducîndu-i la cunoştinţă proiectul unei fabrici, făcîndu-i numărătoarea pomilor roditori sau cerîndu-i seminţe de varză de Bruxelles. Atunci cînd fiul se interesează în mod expres de starea ţării sub ocupaţia rusească din 1853, îi explică — se înţelege că potrivit opticii sale de om de încredere al lui Vodă Ghica — condiţiile din capitală. Tatăl era preocupat însă în toate scrisorile sale, fără excepţie, să amintească fiului datoria de a învăţa, de a nu pierde „vremea cea scumpă", bucuros atunci cînd scrisorile îl încunoştinţau de progresele fiului: „Tu cunoşti, iubite Alexandre, cît mă interesează creşterea cea bună şi învăţătura voastră şi cea mai mare mulţumire pe viitorime a mea este să vă văz învăţaţi după cuviinţă şi cu purtări bune" — 8/10 iulie 1850, (p. 79) şi mai apoi: „Omul fără ştiinţe nu se bucură de viaţa sa şi toată viaţa simpte o mîhnire" — 9/21 mai 1851, (p. 102). Autoritar şi aparent rigid, tatăl lasă, atunci cînd îndrumările nu-i sînt respectate, întreaga responsabilitate a optării pentru o cale sau alta mamei, pe care fiul este sfătuit să o respecte şi să o asculte. Atmosfera Parisului în anii emigraţiei tuturor revoluţionarilor români acolo, îl obliga pe Ioan Odobescu, care adoptase în 1848 o atitudine potrivnică revoluţiei, la prudenţă şi supraveghere atentă a fiului. Nesocotindu-i-se indicaţia de a lua ca profesor pe unul din „cei cu duhuri aşezate", tatăl condamnă alegerea lui Ubicini, francez ce slujise activ în revoluţia română de la 1848, dar atunci cînd Al. Odobescu şi Catinca Odobescu îi răspund cu fermitatea şi încredinţarea că aceasta este alegerea cea mai bună, tatăl cedează, nu fără a repeta dorinţa de a-şi creşte fiul potrivit ideilor sale, şi de a-l feri de primejdii ce aveau, se pare, antecedente în purtarea lui: „... mi s-a părut ciudat că n-aţi găsit în Paris profesori şi aţi fost siliţi să luaţi pe unul din cei ce a luat parte la nenorocirea ţării. După cum socotesc că singur acum o pricepi, şi cunoscînd că şi tu ai avut oareşicare exaltare, aş fi dorit să fii depărtat de nişte asemenea persoane ce nu sînt potriviţi cu ideile mele, după care eşti dator să urmezi pînă vei ajunge în vîrsta în care părinţii nu mai pot fi răspunzători, şi atunci nu mai sînt răspunzători nici către Dumnezeu, nici către oameni. Şi de vreme ce mama mă încredinţează că acest om este cumsecade, vei urma învăţăturile tale la dînsul..." — 7/19 august 1850, (p. 84).

Într-o scrisoare imediat următoare, veşnic îngrijorat de impresia pe care o face creşterea copiilor săi lui vodă şi asupra lumii „aşezate" din ţară, îi sugerează fiului, atent să-i menajeze susceptibilităţile, străduindu-se să menţină echilibrul între intenţiile sale şi ideile tînărului, să viziteze pe profesorul care era considerat ca o garanţie a cultivării preceptelor indicate: „bine este să-l vizitezi cîteodată şi să-i ceri poveţi, care, de vor fi potrivite cu interesurile tale le vei urma prin înţelegere cu mama. Şi

mergerea ta la dînsul din vreme în vreme nu-ți poate aduce vătămare, ci poate folos" — 18/30 august 1850, (p. 86).

Departe însă de supravegherea directă a tatălui care ar fi putut opri în oarecare măsură participarea lui la mișcarea desfășurată în cercul tinerilor români, discipol și admirator al revoluționarilor mai vîrstnici aflați la Paris, Al. Odobescu, stimulat de ideile revoluționarilor și contaminat de entuziasmul general al acestora, înriurit de Ubicini, găsește în această mișcare sensul realizării întregii sale capacități intelectuale și de acțiune. Toate lucrările sale din această vreme, deși ale unui tînăr pînă la 20 de ani dovedesc permanent conștiința unei responsabilități în fața contemporanilor și a urmașilor. Tatăl va adopta, intuitiv, dar și datorită unor relatări, tonul autoritar și neconcesiv : „Să nu aibi adunare cu nimenea din persoane de care ți-am vorbit la plecarea ta din București ; să cauți de învățătura ta, să nu te amesteci în lucruri și discurse atingătoare de politică" — 6/18 martie 1851, (p. 96).

O scrisoare a lui C. A. Rosetti către Al. Odobescu, din 28 iulie 1851, în general cunoscută, demonstrează cu suficientă evidență încrederea acordată tinerilor din grupul „Junimii române". Sprijinul lor este foarte necesar pentru a pătrunde în țară, unde vor difuza materiale și vor face colecte, munci de răspîndere pe care revoluționarii emigranți nu le pot efectua și pentru care bineînțeles sînt desemnați nu simpli simpatizanți sentimentali, ci oameni siguri, participanți la acțiuni anterioare similare. Importanța acțiunilor, riscul comportat presupuneau o adeziune intimă, și cu atît mai hazardată pare afirmația unui Scarlat Struțeanu în introducerea ediției citate, unde este contestată nu numai participarea lui Al. Odobescu la acțiunile revoluționarilor de la Paris, ci și motivarea rațională sau măcar temperamentală a activității la revista „Junimea română" : „Prezența lui Al. Odobescu printre redactori se datora mai degrabă faptului că era student și român și se afla la Paris pe vremea aceea, decît temperamentului sau convingerii sale" (p. 19).

Un argument la prima vedere neînsemnat, dar arătînd că intensitatea participării lui Odobescu echivala cu neglijarea obligațiilor față de mama sa, ni-l oferă aceeași scrisoare a lui C. A. Rosetti. Acesta se scuză că nu o vizitase pe doamna Odobescu, dar, pe un ton glumeț, spune că își merită soarta, singurătatea : „Cine o pune să dè pe fii-sa călugărițiilor și pe fii-so revoluționarilor ?" (p. 105).

Cîteva răspunsuri ale lui Ioan Odobescu ne indică dorința fiului de a-și revedea țara, încercările acestuia de a-și convinge tatăl, desigur conform ideilor ce circulau în cercul de la Paris, și de fapt cum *Muncitorul român* o arată, de necesitatea îmbunătățirii vieții țăranilor, în mic, atît cît putea intenționa și solicita de la distanță, adică pe moșiile părintelui său, unde el crede că s-ar impune și înființarea unei școli. Tatăl, nu lipsit de înțelegere, conștient de gravitatea unui răspuns categoric, care ar fi provocat o ruptură între ei, mai ales atît cît nu putea controla decît indirect ideile și concepția fiului, destul de tulburi după părerea sa, comunică rezervat : „pentru școala ce propui să înființez la Călărești va rămînea pînă va crește copiii sătenilor, căci acum nu prea se află asemenea copii, nici dascăli nu să găsesc deocamdată" și mai jos : „vom chibzui despre toate îmbunătățirile trebuincioase și folositoare, atît sătenilor, cît și proprietarului" — 11/23 sept. 1851, (p. 109).

Al. Odobescu încerca să mențină și prin tatăl său legătura cu mișcarea culturală din țară. În perioada colaborărilor la „Junimea română" cere tatălui cărți românești. Încă din februarie 1851 Ioan Odobescu răspunde : „Despre cărțile românești ce zici că ai trebuință, am cercetat și din norocire le-am găsit pe toate și le-am și cumpărat, numai din Jurnalul lui Eliad de *Ambe sexe* lipsește al doilea nr." (p. 95). Grija cumpărării și expedierii lor îl preocupă și la 9/21 iunie 1851 scrie : „Ți-am trimis cărți românești și de mai ai trebuință de niscaiva cărți românești scrie-mi și îți voi trimite", (p. 103). Al. Odobescu își forma acum o bibliotecă a cărei bogăție o cunoaștem din catalogul amintit și cheltuia desigur mult mai mult decît i se părea tatălui că ar fi normal. De ziua numelui, Ioan Odobescu îi trimite bani menționînd : „Îi vei cheltui după plăcerea ta (însă nu pentru cumpărare de cărți căci niște asemenea cheltuieli să vor face de mama)..." (p. 108). Echilibrat și stăpîn pe situația financiară, tatăl îl admonestează de cîteva ori, de data aceasta fără secreta mulțumire întrevăzută în

rîndurile de mai sus, ci drastic și neînduplecat. Incapacitatea de a-și organiza fondurile bănești, care a provocat atîtea neplăceri lui Al. Odobescu, împinse pînă în preajma scandalurilor, o întîlnim încă de pe acum. Ioan Odobescu, cu principii puține și simple, dar ferme, este indignat și, deși îi plătește polițele, invocă recunoștința pentru jertfa părintească, iar de nu fiul va atrage asupra sa ura neîmpăcată a părinților. După cum vom vedea dintr-o scrisoare de mai tîrziu, fiul va izbucni deschis și violent împotriva atitudinii tatălui devenit din ce în ce mai zgîrcit.

Spiritul practic, foarte burghez al lui Ioan Odobescu transpare și din îndrumarea copiilor spre situații profitabile. În iunie 1853 roagă pe Alexandru să aibă grijă de sora sa, Marie: „Îndeamn-o să să silească mai mult cu clavirul, că este lucru frumos a cunoaște o demoazelă muzica și un asemenea talent poate să înmulțească zestrea cel puțin cu cinci mii de galbeni (sau asta e vorbă)", (p. 124). Alexandru, după o nereușită în vara lui 1853 la examenul de bacalaureat, la sfîrșitul anului îl promovează, iar tatăl se grăbește să-i arate mulțumirea, subliniind suportul practic al îndrumării spre învățătură: „Eu după printipul meu, socotesc că orice stare ar lăsa părinții copiilor chironomie, nu pot fi sigure fără numai învățătura (precum se zice pe aici, pricopseala), căci toate celelalte sînt nestatornice în lume, iar științele învățăturii rămîn ca un capital sigur", (p. 133—134). De aceea, cînd fiul este în pragul studenției, de acord cu sfatul lui Ghica Vodă, cultivat și ținut la curent cu studiile copiilor, Ioan Odobescu îl îndrumă spre cariera administrativă. Al. Odobescu, ale cărui înclinații se conturează cu foarte multă precizie spre cu totul alte căi, nu avea nici pe departe gîndul de a urma sfaturile, iar cursurile frecventate la Sorbona pînă în vara lui 1854, deși nu se cunosc prea multe date despre această etapă, nu sînt nicidecum îndreptate spre o carieră administrativă. După o escapadă la Marsilia, asupra căreia dă nesatisfăcătoare explicații tatălui, Al. Odobescu pleacă în octombrie, pentru cîteva săptămini în țară.

De acum, păstrate probabil prin grija Catincăi, ca și scrisorile de la Ioan Odobescu, se adună un număr mare de scrisori trimise de Alexandru.

Obișnuit cu comoditățile unui sedentarism îndelungat la Paris, agrementat vara cu scurte plimbări la mare sau la țară în Franța, tînărul Odobescu scrie înspăimîntat mamei despre peripețiile drumului, cu tonul omului torturat de ele, deși nu pierde din vedere să treacă în revistă toate persoanele demne de atenție de pe vapor, discuțiile purtate. Același amestec, blazare timpurie străpunsă de cel mai viu interes pentru viața mondenă a capitalei în toate scrisorile sale. Mama, prietenă bună, iubită cu atît mai mult cu cît tatăl va fi treptat, sub forme voalate sau direct, învinuit de răceală și incomprehensiune, este cea căreia Odobescu, ca mai tîrziu Sașei, cu o asemănare izbitoare de ton și afecțiune, îi va mărturisi totul. Fiul face, printre efuziuni de dragoste și prețuire, o relatare strictă a programului zilnic, a impresiilor, a noutăților mondene și politice. O împletire de observații pătrunzătoare și sentimente delicate și de artă a bavardajului, cum spune el însuși, de finețe a sporovăelii, desigur nu numai pentru plăcerea mamei, ci și a lui, întîlnim în toate scrisorile. Venit din strălucitorul Paris după patru ani de absență din țară, ochiul său prinde cu răceală aspectul derizoriu al capitalei românești: „Impresia pe care mi-a făcut-o Bucureștiul a fost foarte stranie; mi se părea că văd un sat mare, sau mai curînd unul din acele orașe prăpădite cum se întîlnesc în America. Ulițele întortochiate și rău pavate, casele abia înălțate de la pămînt, totul apărea extrem de curios, dar încă și mai caraghios este să vezi, în mijlocul acestei sărăcii echipaje superbe împodobite de femei ce poartă cele mai elegante toalete din Paris" — 8/20 octombrie 1854, (p. 157). Este primit destul de frumos de tatăl său și este hotărît să-și îndrepte greșelile. De altfel, Ioan Odobescu scrie Catincăi: „Am avut mare bucurie să-l văd schimbat și mă gîndesc să se întoarcă iarăși la Paris ca să-și continuie studiile, dar de data asta cu mine" (p. 159). Deocamdată însă, tînărul Odobescu era avid de noutățile bucureștene de aceea în nu mai mult de zece zile destăinuiește mamei că s-a îndrăgostit, „și încă foarte serios", este preocupat de stabilirea definitivă la București, își dorește o viață de familie, declarînd cucernic: „Cred că nu-i de loc prea devreme să-mi încătușez puțintel libertatea printr-un legămînt serios și să încep o viață serioasă și laborioasă" (p. 163). Mentinute în faza intențiilor, aceste gînduri nu-l împiedică să facă vizite pretutindeni, să

fie contrariat chiar că în București se primește așa de puțin, să colinde teatrele nu pentru spectacole, ci pentru că i se oferă prilejul de a tălfăsui prin loje, să studieze cu atenție fețele care „circulă în lume", comunicînd mamei impresiile, cu nuanțe neașteptate de maliție: o fată e frumoasă, conversează drăguț, dar e lingușitoare și falsă, alta are un aer mahalagiu, despre altcineva spune că are nas roșu și nu-i frumoasă decît seara, și, în sfîrșit, o altă, destinată de Ioan Odobescu lui, e o grăsană, lucru insuportabil pentru tînărul curtezan.

Datoria, cum o consideră el însuși, îl duce înapoi la Paris, unde este hotărît ca într-un an să-și ia licența. Pocăit, promite că va duce o viață exemplară, imploră pe mama sa, veșnica confidentă, să-l ajute să uite trecutul. După un an, în octombrie 1855, fără diplomă, se întoarce în țară. Și acum izbitor este dezacordul dintre solemnitatea promisiunilor făcute și reînnoite cu fiecare scrisoare și permanenta îngropare în situații penibile. La Paris îi rămăseseră datorii, iar tatăl îl mustră din urmă, asigurîndu-l că în curînd ruptura va fi inevitabilă.

La București, hotărît să înfrunte opinia lumii, Alexandru Odobescu își reia viața, împărțită între vizite, spectacole primite de dragul convorbirilor cu cei întîlniți acolo, așteptarea postului sau a lăzilor cu cărți. Continuă să scrie cu regularitate mamei. Găsise „fețele tuturor strălucind de plictiseală" (p. 196). În așteptarea slujbei, pe care o va primi abia în ianuarie 1857, încearcă să-și continue munca, deși se plînge că a ajuns „un adevărat leneș bucureștean, adică un leneș de cea mai proastă speță", (p. 221). La teatru, tînărul învățat cu spectacolele Parisului, găsește „cîntăreții abia suportabili" (p. 162), sala i se pare o groaznică șandramă („Quelle horrible baraque!"), (p. 188). Aceste impresii proaste nu-l împiedică să scrie o „comedie pentru teatrul românesc", despre al cărei subiect îi promite mamei să-i vorbească. Nu după mult timp, cu sentimentul inutilității, tînărul Odobescu notează: „Comedia am întrerupt-o puțin; teatrul românesc este descurajant; aseară am văzut cele două cucoane Chiriță; sala era plină de lume de la mahala și de golănime; aducea a teatru de bulevard, însă giumbușlucurile fără gust ale actorilor abia dacă erau demne de panoramele unui bîlci. Poftim de te mai amuză să faci o comedie de moravuri? Va părea rece fiindcă nu-i caricatură. Mi-ar place mai degrabă să lucrez pentru revista lui Alecsandri; Dar cum să faci asta cînd n-ai la îndemînă măcar o singură carte?" — 10 decembrie/28 noiembrie 1855, (p. 207). De altfel, așa cum atrăsese tatălui său atenția în 1852 asupra lucrării *Fecioara din Orleans*, pe care tatăl o lăuda mulțumindu-i „pentru toate lucrările și trudele...", (p. 113), Al. Odobescu îi indică acum mamei numerele din „România literară" unde apăruse studiul *Satira latină*.

Tînărul Odobescu scrie despre unele adunări săptămînale care, așa cum erau ședințele „Junimii române" la Paris, pot fi stimulatoare pentru munca sa: „Acum mă voi apuca să mai lucrez cu atît mai mult că o să se formeze adunări în care o dată pe săptămînă vom conversa despre literatură și științe și se vor citi memoaruri. Cei ce încep aceasta sînt polcovnicul Florescu, I. Bălăceanu, Ferikidis, Iorgu Ghica și alții. Cu acest prilej voi avea ocazie și eu a mă ocupa mai serios" — 1 ian./20 dec. 1855, (p. 209). Vorbește despre un curs de literatură greacă, pe care intenționa să-l țină în luna noiembrie 1856, și mai înainte, în mai, relatează mamei despre proiectul editării unei reviste: „Și noi, Ion Bălăceanu, Gr. Alexandrescu, G. Crețianu cu mine, avem de gînd să scoatem o gazetă, dar vom aștepta mai întîi să vedem dacă alții izbutesc", (p. 227), proiect, se vede, abandonat.

Supărat de întîrzierea slujbei promise, Al. Odobescu își ia libertatea de a judeca regimul politic al țării așa cum se înfățișa cu cîțiva ani înainte de unire. Ironic față de demnitățile zilei, cînd i se propune un post de administrator în Romanați, notează uimit: „De altfel nu am dat pînă acum nici o probă de tîlhărie, nici de imbecilitate, pentru a putea să-mi fie încredințată o așa înaltă slujbă" — 13/1 sept. 1856, (p. 247—284). Demnitatea și revolta împotriva aservirii față de Poartă devin din ce în ce mai evidente. Guvernul nu era decît un grup de marionete, caimacamul Alex. D. Ghica „un bătrîn ramolit", iar ministrul Const. Al. Ghica este numit „josnicul Quasimodo de Sutache", (p. 252). Fierberea politică, toate ideile înaintate converg spre unire și un prinț străin, pentru a curma intrigile reacționarilor din interior. Cîteva notații fugare

surprind atmosfera febrilă a epocii, avînd o deosebită valoare documentară : „E cu adevărat jalnic ; şi e momentul de a ne convinge, acum ori niciodată, că n-avem alt mijloc decît a cere unirea celor două principate şi un prinţ străin. Din ordinul Turciei, guvernul este foarte potrivnic acestei idei şi pînă şi jurnalele sînt prigonite prin firmane ; un ordin de la Constantinopol a avut drept urmare suprimarea ziarului moldovenesc *Steaua Dunării* în care îşi băteau joc de prostiile prinţului Ghica. Dar destul cu această tristă politică..." — 23 sept./5 oct. 1856, (p. 252).

Tot în aceste scrisori sînt cîteva elemente ce se înrudesc cu critica făcută de Nicolae Filimon în romanul său, *Ciocoii vechi şi noi*, publicat mai tîrziu în „Revista română" a lui Odobescu. Exploatarea ţăranilor de pe moşia de la Călăreţi de către un arendaş fără scrupule îl mîhneşte adînc pe tînărul înflăcărat de înalte idei umanitare, care descrie pe larg, cu revoltă, tertipurile utilizate de arendaş pentru a scoate cît mai mult de la sărmanii oameni.

Dar pe lîngă aceste nemulţumiri generale, viaţa lui era bîntuită de supărări care îl hărţuiau necontenit. În încercarea de a-şi afla un echilibru, tînărul Odobescu se loveşte de neînţelegerea din ce în ce mai accentuată a tatălui : „Din nenorocire văd că nu mai ajungem niciodată tata şi cu mine, să ne înţelegem, încît cea mai mare dorinţă pe care o am acum este de a mă însura sau a mă călugări, ca să pot fi la largul meu şi, mai mult, singurul meu stăpîn... Duc aici o existenţă jalnică ; abia dacă întrezăresc cîteodată o nădejde că lucrurile vor merge cîndva mai bine şi, deodată, mă trezesc mai prăbuşit de cît eram" (p. 239). Şi toate de la grija tatălui de a-şi proteja averea şi banii, într-atît încît nu-l lasă să telegrafieze mamei de ziua ei, pentru că ar fi o „cheltuială de prisos" (p. 271). Cuprins de datorii, disperat şi neliniştit, Al. Odobescu se autodefineşte cu o formulă care, din nefericire, i se poate aplica pe tot parcursul vieţii sale, aparent aşa de cumpătată : „Tot ce ştiu e că mi-e cu neputinţă să pun puţină ordine în viaţa mea", (p. 251). G. Călinescu, în studiul citat, subliniază acest dezechilibru ce l-a urmărit pînă la moarte, şi, vorbind despre o perioadă mai tîrzie, dar de fapt cu tot atîta valabilitate şi pentru aceasta, îl caracterizează ca pe un César Birotteau încolţit de creditori şi sintetizează substanţa acestei trăsături a omului astfel : „În fond, Odobescu este un inocent savant de familie bună, care nu-şi poate administra nişte venituri de împiegat, făcînd datorii pe care de altfel, om bine născut, le onorează" (p. 351).

Toată dragostea, toată duioşia sa se revarsă din mijlocul acestui zbucium sufletesc asupra celor plecate pentru aşa timp îndelungat la Paris, în special, asupra mamei : „Dacă ţi-aş scrie de cîte ori mă gîndesc la tine, te-ai trezi inundată de scrisorile mele; ce-i drept, puţine lucruri m-au impresionat atît de supărător ca renunţarea ta de a petrece iarna asta la Bucureşti ; am fost, pentru prima oară, gelos pe fraţii şi surorile mele, care te ţin departe de mine.

„Ştii tu, dragă mamă, că e prima dată în viaţa mea că am rămas 14 luni fără să te văd şi te asigur că această depărtare mă apasă tot mai mult pe zi ce trece. Adesea îmi reproşez de a nu fi apreciat îndeajuns anii pe care i-am petrecut alături de tine, şi la fiecare din supărările pe care ţi le-am pricinuit vin de se adaugă în fiece zi noi regrete", (12 noiembrie/31 oct. 1856, (p. 259). Dorinţa de a fi împreună cu mama, surorile şi fratele se regăseşte în toate scrisorile, imaginaţia lui întocmeşte planuri seducătoare. Atunci cînd sora sa este în preajma căsătoriei cu Adolphe d'Avril, îi scrie cu încăpăţînarea copilului alintat şi părăsit : „Ascultă, dacă-ţi imaginezi că voi veni în primăvara asta la Paris, te înşeli ; n-am nici un chef ; dar de cum vei fi căsătorită, îl vei determina pe domnul tău să vină la Bucureşti ; vei plînge, vei ţipa şi va trebui să te aducă la Bucureşti. De asemeni, trebuie neapărat ca mama să vină cel puţin vara viitoare ; va fi puţin de cheltuit căci vom putea sta la Călăreţi cea mai mare parte din timp ; dar e absolut necesar ; aşa că băgaţi-vă amîndoi în cap : *trebuie să veniţi aici pentru vara viitoare*" s. a., (p. 266).

Viaţa aceasta, minată de supărări, îl împiedică de la lucru, remuşcările îl copleşesc cîteodată, deşi nu-şi pierde speranţa. Acuzîndu-se de neglijenţa unui răspuns către vechiul său profesor de la Sorbona, Egger, Al. Odobescu recunoaşte cu tristeţe : „Mi-e ruşine să-i mărturisesc lenea mea ; lucrez atît de puţin aici, mă ocup tare puţin

de studiile care îmi plăceau altădată și pe care doresc să le continui, fără însă a ajunge s-o fac, așa că acum mi-e penibil să o mărturisesc mai cu seamă lui, care pusese carecare speranțe în mine... Ar fi trebuit să mă ocup mai mult pe cînd eram încă la Paris, ar fi trebuit să-mi perfecționez greaca și latina ; poate că ajungeam un personaj foarte plicticos, un biet savant, însă aș fi fost mai de folos decît voi mai putea să fiu vreodată ; dar cine știe, poate că într-o zi liniștea și plăcerea de a mă ști la casa mea vor face să mă întorc la studiile mele" — 1/13 martie 1847, (p. 288), speranță ce și-a găsit realizarea pe deplin în întreaga activitate a savantului și scriitorului Al. Odobescu.

Interesul acestor scrisori de tinerețe, poate nu atît de substanțiale ca cele ce vor însoți perioada de maturitate, în care infiltrația preocupărilor sale științifice și artistice va fi precumpănitoare, stă în cunoașterea unei perioade de formare, cu succesele și obstacolele ei, în recompunerea din linii disparate a unor portrete mai concrete și omenești, dincolo de generalitățile vagi, în reconstituirea înclinațiilor și a orizontului sufletesc proprii personalității complexe și contradictorii a lui Al. Odobescu.